

בס"ד, כ' תשרי התשפ"ז

בכורות י"ג – עריפת פטר חמור, קניית עובר ומטלטלין מגוי

שאלות:

1. דוד לא צריך את הפטר חמור, האם כדאי לו לפדות אותו או לערוף אותו?

עריפת פטר חמור וסדר המצוות

- המשנה בתחילת הדף אומרת שמי שלא רוצה לפדות את פטר החמור עורף אותו מאחוריו וקובר אותו, אבל מצוות הפדייה קודמת לעריפה, שנאמר "אם לא תפדה וערפתו". המשנה מביאה עוד מצוות שיש להן סדר קדימה:
 - מצוות יעידה (שהאדון מייעד אמה עבריה לאשה) קודמת לפדייה (שהיא פודה את עצמה), שנאמר "אשר לא יעדה וקפדה".
 - מצוות ייבום קודמת לחליצה, כשהיו מתכוונים בהתחלה לשם מצווה. עכשיו שלא מתכוונים לשם מצווה, כי אם זה לא לשם מצוה זה כאילו פוגע בערוות אשת אח, חליצה קודמת לייבום.
 - מצוות הגאולה, כלומר, פדיית בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, קודמת באדון שהקדיש אותה לכל אדם אחר, שנאמר "ואם לא יגאל ונמכר בערפך".

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו.

2. אורי קנה מגוי פרה בהריון. האם הוולד שלה חייב בבכורה?

קניית עובר מגוי

- המשנה של תחילת הפרק השני אומרת שהקונה עובר פרה של גוי, או המוכר לו עובר פרתו (אף שאסור למכור לגוי בהמה גסה), המשתתף איתו, המקבל ממנו פרה לטפל בה ולהתחלק בולדות והנותן לו פרה בצורה הזו, כולם פטורים מבכורה, כי נאמר "הקדשתי לי כל בכור בישראל", בישראל ולא באחרים. הכהנים והלוויים חייבים בבכור בהמה טהורה, כי הם נפטרו רק מפדיון הבן ומפטר חמור.

הגמרא שואלת למה המשנה הקדימה בפרק הראשון את פטר חמור לפרה, והרי קדושת הגוף של בכור בהמה טהורה חמורה יותר מקדושת הדמים של חמור. הגמרא עונה שבארץ ישראל אמרו: או כי הלכות פטר חמור חביבות על התנא (בגלל דברי **רבי חנינא** למה דווקא חמור קדוש), או כי ענייני בכור בהמה טמאה מעטים רק פרק אחד ומסיימים אותם מהר.

3. שמעון שילם לגוי על פרה, אבל עוד לא לקח אותה. האם היא כבר שלו?

קניין בהמה בין ישראל לגוי

- **ריש לקיש** אמר בשם **רבי אושעיא** שישראל שנתן מעות לגוי על בהמתו "בדיניהם" (בדינים של גוי, והגמרא תפרש במה מדובר), למרות שלא משך את הבהמה קנה אותה,

והיא חייבת בבכורה. ובמקרה ההפוך, גוי שנתן מעות לישראל על בהמתו "בדיניהם", למרות שלא משך קנה, והיא פטורה מבכורה.

- הגמרא שואלת מה הכוונה ב"בדיניהם" במקרה שישראל קונה מגוי, ומבררת אם הכוונה לדין קניית גופו של הגוי: עבד כנעני נקנה בכסף, כי הכתוב מקיש אותו לאחווה ("לְרֶשֶׁת אֶחְזָה") שנקנית בכסף, וגם בשטר ובחזקה, ומכאן בקל וחומר גם ממנו נקנה בכסף. הגמרא דוחה את הניסיון: כי אז היה צריך שיקנה גם בשטר ובחזקה, ועוד ש"קניית ישראל מישראל יוכיח", שגופו נקנה בכסף וממונו רק במשיכה, ולא אומרים קל וחומר. אלא **אביי אמר** ש"בדיניהם" הכוונה למה שהתורה פסקה על קניין, "וכי תמכרו מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קִנְיָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת אֶחָיו". מהמילים "מיד עמיתך" לומדים שדווקא מישראל קונים במשיכה, ונדייק מכאן שמגוי קונים בכסף. הגמרא שואלת: אולי מיד גוי אין אפשרות לקנות בכלל? ועונה שזה קל וחומר, אם את גופו אפשר לקנות בכסף, ממנו לא כל שכן. הגמרא שואלת: אולי צריך גם כסף וגם משיכה? ועונה שאם גופו נקנה בדרך אחת, ממנו לא ייקנה בשתיים! הגמרא שואלת: אולי או כסף או משיכה? ועונה שהדיוק "מיד גוי" נובע "מיד עמיתך", שדווקא ישראל במשיכה וגוי לא.
- גם במקרה ההפוך של גוי שקונה מישראל הגמרא מנסה לברר על מה מדובר "בדיניהם", ומנסה ללמוד מקניית עבד עברי על ידי גוי שנאמר "מִמְכָּרְךָ מִקְנֶתוֹ" אם את גופו של העברי הוא קונה בכסף את בהמתו לא כל שכן, ודוחה את הניסיון כי ישראל מישראל מפריך את הקל וחומר כפי שראינו קודם. **אביי אמר** בדיוק כמו קודם, שהפסוק שמדבר על קנה מיד עמיתך מדבר גם על וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ, ובאותו אופן נדייק שדווקא עמיתך במשיכה ושגוי קונה בכסף, והגמרא חוזרת על אותן שלוש שאלות ותשובות, כמו בלימוד הקודם.
- הגמרא מבררת את דעת **אמימר** במסכת בבא בתרא שחולקת על דעת **רבי אושעיא**, שמשיכה כן קונה מגוי. לפי דעת **רבי יוחנן** שסובר שמדין תורה מעות קונות, זה מסתדר: כי לומדים לעמיתך דווקא בכסף ולגוי במשיכה. אבל לדעת **ריש לקיש**, שאמר שמשיכה מפורשת בתורה בקניין של ישראל, המילה "לעמיתך" מיותרת, כי זה אותו דין בגוי! הגמרא עונה ש"לעמיתך" בא ללמד שמחזירים אונאה לישראל אבל לא לגוי, אבל הגמרא מקשה שזה נלמד כבר מ"אל תונו איש את אחיו". הגמרא עונה שיש שני מיעוטים לאונאה "אחיו" ו"לעמיתך", אחד למעט גוי ואחד למעט הקדש, ושניהם נחוצים: כי אם היה רק מיעוט אחד, היינו חושבים שרק לגוי אין אונאה ובהקדש יש. הגמרא מקשה שהפסוק נחוץ רק למי שסובר שאסור לגזול גוי, ואז צריך להתיר אונאה. אבל לדעה שמותר לגזול גוי, ודאי שאין אונאה, ולכן אצלו "לעמיתך" בא ללמד קניין כסף. לכן אם **אמימר** סובר שמותר לגזול גוי, הוא בהכרח סובר כ**רבי יוחנן** שמהתורה מעות קונות.

4. משה קנה מגוי חפצי כסף ומצא בהם פסל של עבודה זרה. האם יכול להחזיר?

עבודה זרה שנמצאה בחפץ שנקנה מגוי

- הגמרא מקשה על דעת **רבי אושעיא** שאמר שמעות קונות בגוי מברייטא שאומרת שהלוקח גרוטאות (שברי כסף) מגוי ומצא בהן עבודה זרה, אם משך לפני שנתן מעות יחזיר, ואם משנתן מעות משך יוליך את דמיה לים המלח, כי זו עבודה זרה. הגמרא מבררת: אם מעות קונות בכל אופן, למה בכלל צריך משיכה בסיפא? ועונה שהגוי

קיבל עליו דיני ישראל, שבהם משיכה קונה.
הגמרא שואלת: אז למה בכלל צריך מעות? ועונה שהבריייתא אומרת שלמרות שנתן מעות, רק אם משך קנה.
הגמרא שואלת: אז ברישא, למה יחזיר אם משך וקנה!

- אביי תירץ שברישא זה מקח טעות כי לא ידע שיש שם עבודה זרה. רבא הקשה שגם בסיפא יש מקח טעות! ותירץ שבשניהם יש מקח טעות, אבל ברישא, שלא נתן מעות, לא נראה כעבודה זרה ביד ישראל ולכן מחזיר, ובסיפא, אם יחזיר ויקבל את הכסף בחזרה, זה נראה כאילו הוא מוכר עבודה זרה, ולכן צריך לאבד אותה, ולכן ברור למה יש משמעות למעות למרות שקיבל עליו לדון בדיני ישראל.
- אביי ענה שברישא הוא לא ידע, כי הוא לא נתן מעות ולכן לא בדק, ובסיפא שהוא נתן מעות ומשך היה עליו לבדוק והוא לא בדק, ולכן הוא ויתר על זכותו לבטל את המקח.
- רב אשי אמר שמדובר בגוי שלא קיבל עליו דיני ישראל, ולכן מהרישא, שאומרת שמשיכה לא קונה, גם בסיפא, המשיכה לא קונה אלא הכסף, והבריייתא שנתה "משך" רק כי כבר שנתה כך ברישא.
- רבינא אמר להפך: מדובר בגוי שקיבל עליו דיני ישראל, ולכן מהסיפא, שמשיכה קונה, מוכח שגם ברישא משיכה קונה, והרישא מדברת על מי שלא נתן ולא משך: אלא רק סיכמו בעל פה ויחזור בדברים. ונחוץ להשמיע את הדין, כי הוא סובר שדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה, רק בין ישראל לישראל, שעומדים בדיבורם, ולא בגוי שלא עומד בדיבורו.